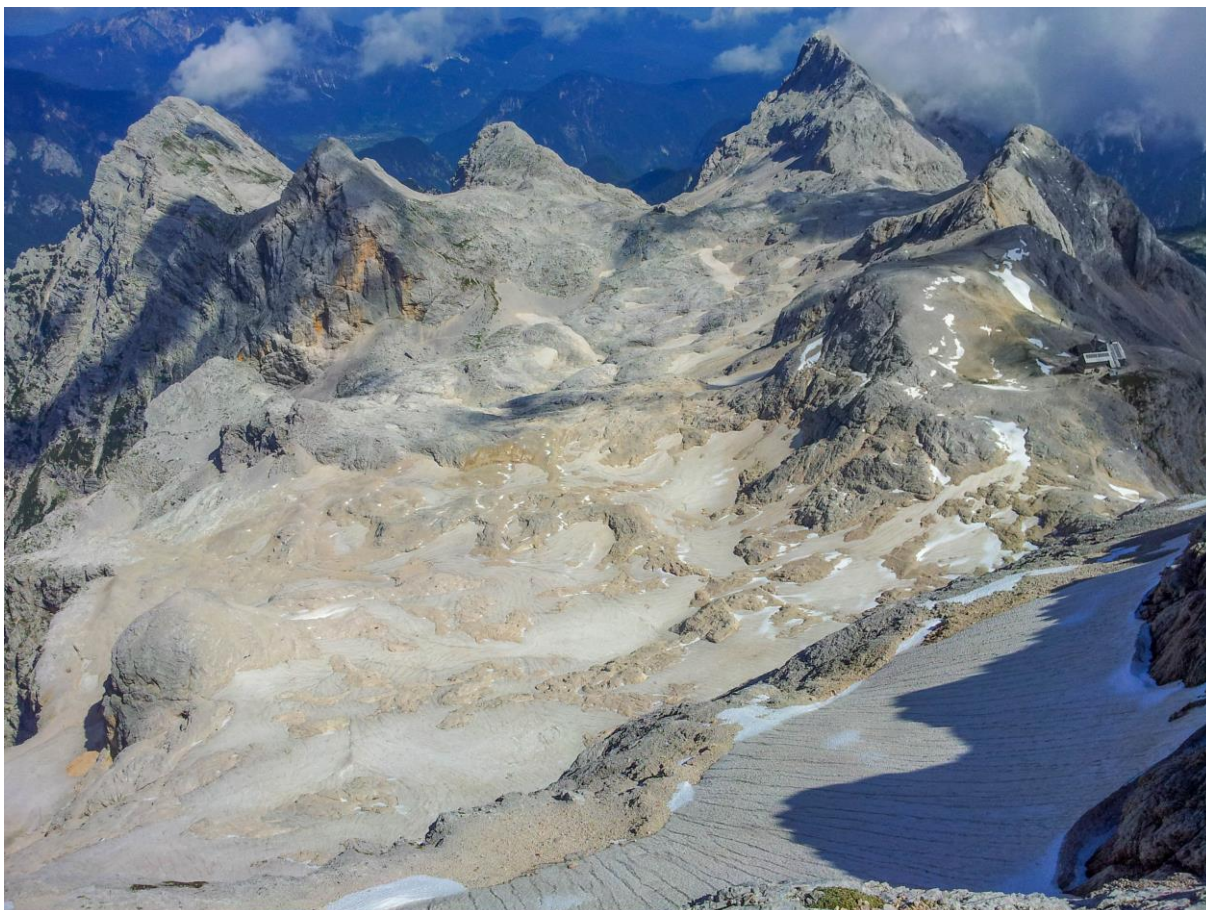

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE
Komisija za varstvo gorske narave
Usposabljanje za: Varuh gorske narave

Seminarska naloga

**NAZAJ V PLANINSKI RAJ- NAČRT ZA NOVO GORNIŠKO
POT S POUDARKOM NA OHRANJANJU GORSKE NARAVE,
TRADICIONALNIH KULTUR IN ZGODOVINE**

Mentor: dr. Irena Mrak

Avtor: Staša Destovnik, PD Kranj

Kranj, september 2015

KAZALO

UVOD	3
TEORETSKI OKVIR	4
1. Načrtovanje in izvedba akcije/programa	4
2. Problematika turizma, ki se odvija v naravnem okolju	4
2.1. Zavarovana območja:	5
3. Triglavski narodni park	5
4. Ljudska dediščina in mitologija	7
PROGRAM POTI NAZAJ V <i>PLANINSKI RAJ</i>	8
1.dan:	8
2.dan:	13
3.dan:	17
4.dan:	19
5.dan:	22
6. in 7.dan:	26
ZAKLJUČEK.....	27
LITERATURA.....	28

UVOD

Za seminarsko nalogo sem pripravila sedem dnevni program v slovenskih gorah, natančneje v Julijskih Alpah. Za pripravo takega programa sem se odločila, ker sem tudi sama aktivna gornica, opisani predeli Julijskih Alp pa so mi še posebej všeč. Sem študentka turizma, in rada bi delala v gorniškem turizmu. Hkrati bi rada v določene vrste turizma vnesla tudi naravovarstveno noto, zato sem se odločila za izdelavo gorniškega programa, ki bo obiskovalce izobraževal tudi v tej smeri. Pomembno se mi zdi ohranjanje in varovanje gorske narave in specifičnih kulturnih značilnosti krajev. Poudarila bom še mitologijo in ljudsko izročilo, saj je to pomemben del naše kulturne zavesti in povezava z našimi predniki, ki se ji daje premajhen pomen. Zdi se mi tudi, da moderni način življenja preveč poudarja materialne dobrine in da je vsak človek zase, premalo pa se zavedamo pomena narave, pozitivnih učinkov le-te na človeka in pristnih medčloveških odnosov. Ali kakor je zapisal Nejc Zaplotnik: *"...narodna pesem me je vedno premaknila nazaj, v skrivnostno življenje ljudi, iz katerih izviram, ljudi, ki so ljubili svojo zemljo, med ljudi, ki so morali za svoj obstoj še trdo garati in tvegati tudi življenje, da so preživeli. Meni so gore vedno dajale tisto, kar so ljudje v mestih že davno izgubili, postal sem del okolja, v katerega sem zahajal. Tisočletja so se ljudje morali prilagajati naravi, iz nje so črpali moči in življenje, sedaj pa bi kar naenkrat morali pričeti mirno, urejeno, sedeče životariti iz dneva v dan. Pozabljamo, da smo kljub vsem strojem in zgradbam še vedno le del narave..."* (Zaplotnik, 1990, 17).

Program se začne v Kanjski Gori in konča v Bohinju, veliko večino se prehodi peš. Zasnova programa je taka, da bodo udeleženci skozi pot spoznavali naravne in kulturne značilnosti Triglavskega narodnega parka, gorniško kulturo in gibanje v gorah, kulinarčne posebnosti obiskanih krajev, geologijo, zgodovino in mitologijo, ter se spoznali z osnovami varovanja in ohranjanja naravne in kulturne dediščine, vseskozi pa bodo fizično aktivni. Program je namenjen splošni javnosti, turistom, ki bi radi prosti čas preživeli v gorskem svetu in se hkrati tudi poučili o specifikah narave, kulture in zgodovine obiskanih krajev. Seveda program lahko uporabljajo tudi varuhi gorske narave in drugi odseki v planinskih društvih za naravovarstvene izlete in usposabljanja. Program bi v prihodnosti rada realizirala in ga tudi sama vodila.

TEORETSKI OKVIR

1. Načrtovanje in izvedba akcije/programa

Akcija je delovanje posameznika ali skupine, ki bi radi z gibanjem iz enega kraja do drugega ali z bivanjem na enem mestu dosegli določen namen (npr. učenje, zabava, ohranjanje, sprostitev...). Med akcije sodijo tudi pohodi, izleti in ture. Vrste akcij lahko določimo glede na velikost skupine, namen, cilj, težavnost, letni čas, okolje itd. Seveda moramo biti kot organizatorji akcije pozorni na nevarnosti (absolutne varnosti ni, zato moramo biti seznanjeni s potencialnimi nevarnostmi, da se jim lahko izognemo ali zmanjšamo njihov učinek) in odgovornosti (moralna in pravna za samo akcijo, njene posledice in udeležence) (Načrtovanje, izvedba in analiza akcij, 2015, 1-2).

Akcije so načeloma razdeljene po funkcijah (vodstvo, finance, prehrana, oprema, transport, medicina, posebne zadolžitve, posadka), ki so glede na akcijo lahko tudi združene ali pa jih sploh ni (Načrtovanje, izvedba in analiza akcij, 2015, 3).

Vsaka akcija ima tri glavne časovne dele:

- priprava (duševna, fizična, tehnična, logistična, vsebinska, organizacijska)
- izvedba (potovanje, delo, vrnitev)
- zaključek (poročila, evalvacija, obračun...)

Osnova mora biti jasen namen oziroma cilj, kot organizatorji pa moramo predvideti čisto vse. Preveriti je potrebno pogoje za izvedbo, uskladiti želje z možnostmi, izdelati načrt poteka in kontrolni spisek, zavarovanja, vremenske pogoje, logistiko, reševanje problemov in program oglaševati. Za določene akcije je potreben tudi predhodni sestanek z udeleženci. Ob začetku same akcije oziroma programa moramo preveriti pripravljenost in razmere, opremo udeležencev, dati jasna navodila in pravila. Glede na število udeležencev se lahko razdelimo na manjše skupine ali pa potujemo skupaj. Slediti moramo programu in imeti nadzor nad potekom, hkrati pa opazovati udeležence in po potrebi in zmožnostih program ustrezno prilagoditi. Po končani akciji je potrebna evalvacija, da dobimo napotke za naprej in se lahko ustrezno pripravimo na novo akcijo (Načrtovanje, izvedba in analiza akcij, 2015, 3-7).

2. Problematika turizma, ki se odvija v naravnem okolju

Gorniški turizem se odvija v naravnem okolju, ena ključnih značilnosti pa je interakcija z naravo, ki je hkrati ključna atrakcija. Problem se pojavi, ko je obiska preveč, okolje pa postane preobremenjeno in ogroženo. Treba je poskrbeti za optimalno ravnovesje med obiskovalci in naravo, tako da obiskovalci lahko doživijo najboljšo izkušnjo v naravi, hkrati pa je s svojim obiskom ne ogrožajo. Treba je spremljati fizično, biološko, psihološko in socialno zmogljivost destinacije. To še posebej velja za zaščitena območja.

Vsaka destinacija ima življenjski cikel:

- odkritje območja
- glas o lepotah prinese prve sledilce
- domaćini se začnejo prilagajati na obisk s spreminjanjem okolja (gradnja hotela, kamp, cesta...)
- vse več turistične infrastrukture

-olajšanje dostopnosti in bivanja pripelje poleg individualnih obiskovalcev tudi agencijske
-vse več obiskovalcev
-množični oziroma številčno preobremenjujoč turizem
-ključni razlog za turistični obisk destinacije je ogrožen
(Gruden, 2015)

2.1. Zavarovana območja:

Zavarovano območje je območje kopnega in/ali morja, ki je posebej namenjeno ohranjanju in skrbi za biološko raznovrstnost, naravno in kulturno dediščino, upravlja pa se jih na podlagi zakonskih ali drugih zakonitih ukrepov (International Union of the Conservation of Nature).

Pritiski na zavarovanih območjih:

- zahteve za mnogovrstno uporabo teh območij glede na potrebe določenih industrij
- zahteve vplivnih skupin po uporabi teh območij za rekreativne dejavnosti: vožnjo s štirikolesniki, ježo, lov, ribolov, gorsko kolesarjenje, pohodništvo, smučanje idr.
- prizadevanje domačih lokalnih skupnosti po posedovanju in upravljanju parkov

Glede na pritiske na zavarovanih območjih se ponujata dve skrajnosti, ali taka območja zakleniti ali jih javnosti široko odpreti.

(Gruden, 2015)

3. Triglavski narodni park

Triglavski narodni park je edini narodni park v Sloveniji. Ime je dobil po Triglavu, ki se v osrčju parka dviguje najvišje (2864 m) in je hkrati tudi najvišji slovenski vrh. Razprostira se na severozahodu Slovenije ob meji z Italijo in blizu meje z Avstrijo, na jugovzhodnem delu alpskega masiva. Skoraj popolnoma se prekriva z Vzhodnimi Julijskimi Alpami. Obsega 840 kvadratnih kilometrov, kar je štiri odstotke površine Slovenije. Spada med najstarejše evropske parke; prvo varovanje sega v leto 1924, ko je bil ustanovljen Alpski varstveni park. Osrednje poslanstvo javnega zavoda TNP je varovanje narave, opravlja pa tudi strokovne in raziskovalne naloge (www.tnp.si).

Triglavski narodni park je leta 2009 skupaj z Naravnim parkom Julijsko predgorje prejel mednarodni certifikat Čezmejna EKO regija Julijske alpe. Parka že mnogo let sodelujeta na področju raziskav in izobraževanja, certifikat pa izkazuje doseženo zahtevano stopnjo sodelovanja pri upravljanju, varovanju in trajnostnem razvoju. Na 13. Alpski konvenciji v Torinu dne 19. novembra 2014 sta bila oba parka priznana za uradno čezmejno pilotno regijo za ekološko povezanost (www.tnp.si).

Park je razdeljen na tri varstvena območja:

- 1.varstveno območje: 31.487 ha
 - 2.varstveno območje: 32.412 ha
 - 3.varstveno območje: 20.082 ha
- (www.tnp.si)

Človekove dejavnosti v parku so kmetijstvo s planinskim pašništvom, obrtne dejavnosti (tudi izdelki domače obrti iz lesa in volne), lesnopredelovalna industrija in turizem, v omejenem obsegu pa še železarstvo in druge dejavnosti. Povprečno letno število obiskovalcev presega 1,6 milijona, število redno zaposlenih v Javnem zavodu TNP pa je bilo leta 2012 le 63 (www.tnp.si).

Triglavski narodni park ima bogato naravno in kulturno raznolikost. V seznam registra nepremične kulturne dediščine na Ministrstvu za kulturo RS je za območje TNP vpisanih 300 enot. To je park s kristalno čistimi vodami, globokimi soteskami, ostanki pragozdov, izjemno bogato biotsko pestrostjo, rajem planinskega cvetja, med njimi nekaj endemitov (triglavski dimek, julijski mak, srebrna krvomočnica). Značilne živali v parku so gams, kozorog, srna, medved, ris, orel in številne vrste drugih ptic, plazilci in endemična soška postrv (www.tnp.si).

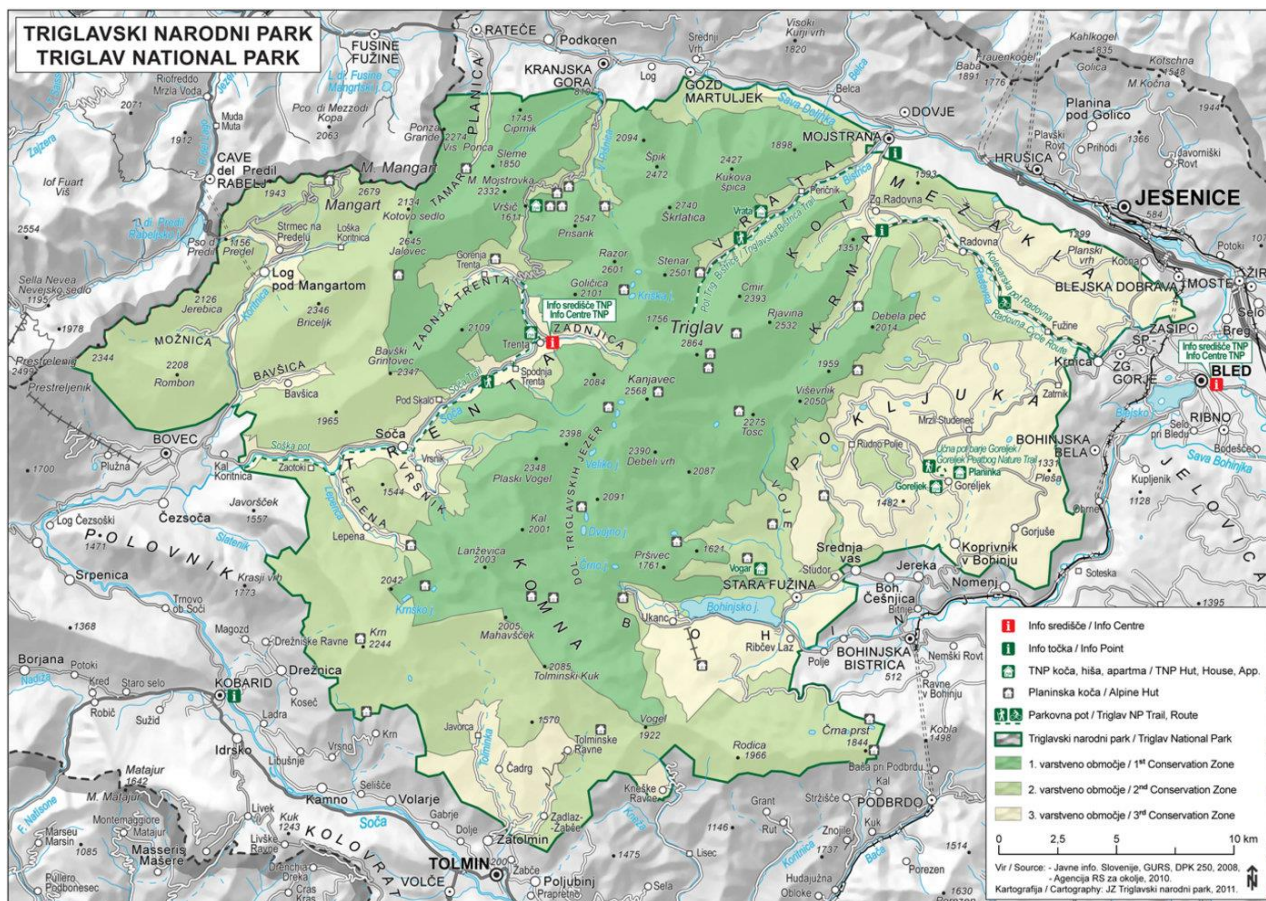
Trenutni trendi v parku, ki so lahko potencialno škodljivi za naravno in kulturno dediščino:

- naraščanje obiska, tako v poletnem kot v zimskem času
 - širjenje dejavnosti iz tradicionalnih območij tudi na manj obiskana območja parka
 - pojavljajo se nove oblike dejavnosti z novimi priložnostmi za razvoj obiska in turizma, vendar tudi z novimi grožnjami za naravo
- (Gruden, 2015)

Ključni razvojni problemi turizma in pristočasnih dejavnosti v TNP so:

- neugodna demografska struktura in pomanjkanje ustreznih človeških virov v turizmu, ki je največje v manjših, odmaknjenih naseljih v parku
 - pomanjkanje podjetniške naravnosti in ustreznih državnih pomoči
 - izrazita sezonskost turizma in obiska, ki ne zagotavlja dovolj velikih prihodkov za ustvarjanje stalnih delovnih mest
 - marsikje še neustrezna infrastruktura
 - na turistično razvitejših območjih določeno pomanjkanje lokacij za turizem in neustrezno lastništvo
 - problemi s prostorskim načrtovanjem, kjer še niso sprejeti občinski prostorski načrti
 - neurejen promet in nerazvit javni prevoz
 - premajhna ozaveščenost ponudnikov in obiskovalcev o pomenu ohranjanja naravne in kulturne dediščine
 - ni dovolj primerne interpretacije naravne in kulturne dediščine
 - nepoznavanje dejanskega števila obiskovalcev
- (Gruden, 2015)

V Triglavskem narodnem parku se bo v prihodnosti večal turistični obisk, vendar se bo hkrati ponudba razvijala trajnostno, turisti pa tudi pričakujejo skrb za okolje ter varstvo naravne in kulturne dediščine (Gruden, 2015).

Slika 1: območje Triglavskega narodnega parka (vir: www.tnp.si)

4. Ljudska dediščina in mitologija

Turizem sestavljajo naravne lepote in kulturna dediščina, česar ima Slovenija v izobilju, manjka pa ljudi, ki bi imeli dovolj znanja o njej. V Sloveniji je najdena najstarejša piščal na svetu v Divjih babah, in pa tudi najstarejše kolo na svetu, vendar pa se vse premalo ljudi zaveda teh prastarih korenin. Naše ljudstvo je kljub trdi zgodovini ustvarilo na tisoče ljudskih pripovedi, pesmi in šeg. Pred tisočletji je bila Evropa skupni jezikovni in kulturni prostor, kjer evropski jeziki še niso bili razdeljeni in prebivalce je družilo verovanje v prastara božanstva. V naših ljudskih šegah so še danes žive korenine davnih verovanj (Kunaver, 2015, 21).

V slovenskem delu Julijskih Alp so najbolj poznane bajke in miti o Ajdovski deklici, Zlatorogu, belih ženah ali vilah, škratih, povodnih možeh, kačah, hudiču, Triglavu in drugih božanstvih in nižjih bajeslovnih bitij. Mnogo od teh bajk nosi v sebi osnovno sporočilo o pomembnosti ohranjanja narave in človekovi povezanosti z njo (Kropej, 2008).

PROGRAM POTI NAZAJ V PLANINSKI RAJ

Program je namenjen skupini največ osmih ljudi, ki imajo že izkušnje z gibanjem v gorah in bi radi poleg gornišтва doživeli nekaj več- torej celostno izkušnjo, ki povezuje naravo Triglavskega narodnega parka, se poučili o ohranjanju narave, o kulturnih posebnostih in ljudskem izročilu. Skupina je omejena na manjše število, ker se le tako lahko zagotovi najvišjo varnost na deloma izpostavljenih in nevarnih odsekih poti, in pa zaradi majhnih kapacitet določenih prenočišč na poti. Predvidoma višja starost udeležencev ne igra vloge, pomembna je fizična pripravljenost, minimalna starost udeležencev pa je 18 let.

Pred začetkom programa bo izveden sestanek z udeleženci, kjer se bo program natančno predstavilo, poudarilo pomembnost naravovarstvenih vsebin znotraj programa, udeleženci pa bodo povedali tudi, kakšne so njihove izkušnje in usposobljenost za gibanje v visokogorskem svetu, in njihovo poznavanje pravilne uporabe opreme. Če se bo izkazalo, da kateri od udeležencev ni dovolj izkušen za pot, se mu bo program odsvetoval. Po potrebi se bo malo pred začetkom programa izvedla preizkusna tura- cilj ture bomo izbrali skupaj z udeleženci.

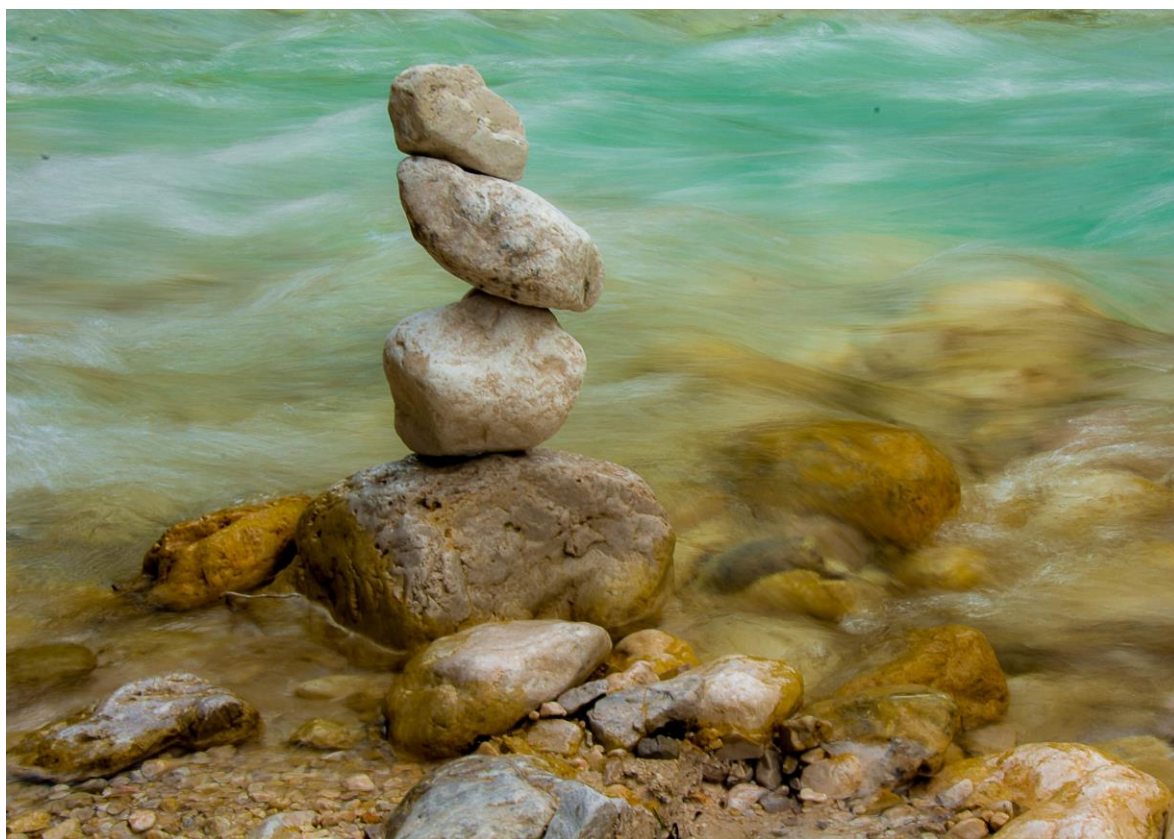
1.dan:

Udeleženci programa se iz Kranja do Kranjske Gore pripeljejo z javnim avtobusom, nato pa peš nadaljujejo pot proti zbirnemu mestu pri jezeru Jasna, kjer bo čakal kombi. Tam razdelimo opremo za varovane gorske poti, torej plezalni pas, čelado in samovarovala, in tudi razložimo in pokažemo, kako se opremo pravilno uporablja. Udeležencem tudi razložimo osnove pravilnega in varnega gibanja v gorah, tako da se bodo na poti gibal odgovorno do sebe in narave okoli njih.

Slika 2: jezero Jasna (vir: lasten arhiv)

Dodatno in odvečno prtljago udeleženci pustijo v kombiju, ki nas bo pričakal v Bohinju. Mimo reke Pišnice se nato s kombijem zapeljemo na prelaz Vršič, kjer se začne prvi vzpon.

Slika 3: "Možic" ob reki Pišnici (vir: lasten arhiv)

Po Kopiščarjvi poti se bomo skozi okno povzpeli na Prisojnik. Prvi del poti nas spremlja pogled Ajdovske deklice, ki vodi popotnike...*"Ajd je bila v slovenski mitologiji oznaka za nadnaravno velika bitja oz. božanstva, odtod Ajdovske deklice, hčere takih bitij. Kasneje, v času pokristjanjevanja Karantanije, pa je bila to oznaka kar za pogane same oz. za ljudstva, ki so verovala v tovrstno politeistično mitologijo. Ajdovska deklica je bila dobrega srca. Živela je pod previsnimi stenami Prisanka in vodila popotnike skozi snežne zamete preko Vršiča v Trento. Ko so se popotniki vračali, so ji pod Prisankom puščali hrano, tako da nikoli ni bila žejna in lačna. Bila pa je tudi sojenica. Obiskovala je mlade matere in prerokovala novorojenčkom njihovo usodo. Neke noči je obiskala planšarico v Trenti, ki je pravkar rodila sina. Ker je mati spala, se je ajdovska deklica neslišno približala otroku in mu prerokovala, da bo postal lovec in da bo ustrelil Zlatoroga in z njegovimi rogovi prišel do bajnega bogastva. Ko so za to prerokbo slišale sestre ajdovske deklice, so jo preklele, ker je napovedala smrt Zlatorogu. Tako je okamenela, ko se je vrnila pod Prisojnik..."* (Kropej, 2008, 204). Na vrhu bomo naredili kratek počitek za opazovanje razgleda, malico in odganjanje kavk.

Slika 4 in 5: Prisojnikovo okno in Ajdovska deklica (vir: lasten arhiv)

Nadaljevali bomo po Jubilejni poti čez Razor. Pod vrhom Razorja se je v letu 2013 zgodil skalni podor, ki je uničil staro pot, zato so markacisti PZS nadelali novo pot na vrh. takih podorov je na območju Kriških podov več, na primer podor na Pihavcu, zaradi katerega je pot stalno zaprta, in pa pod Križem. Hkrati je skalni podor dober opomin na stalno delovanje geologije in nenehno spreminjanje gorskega sveta.

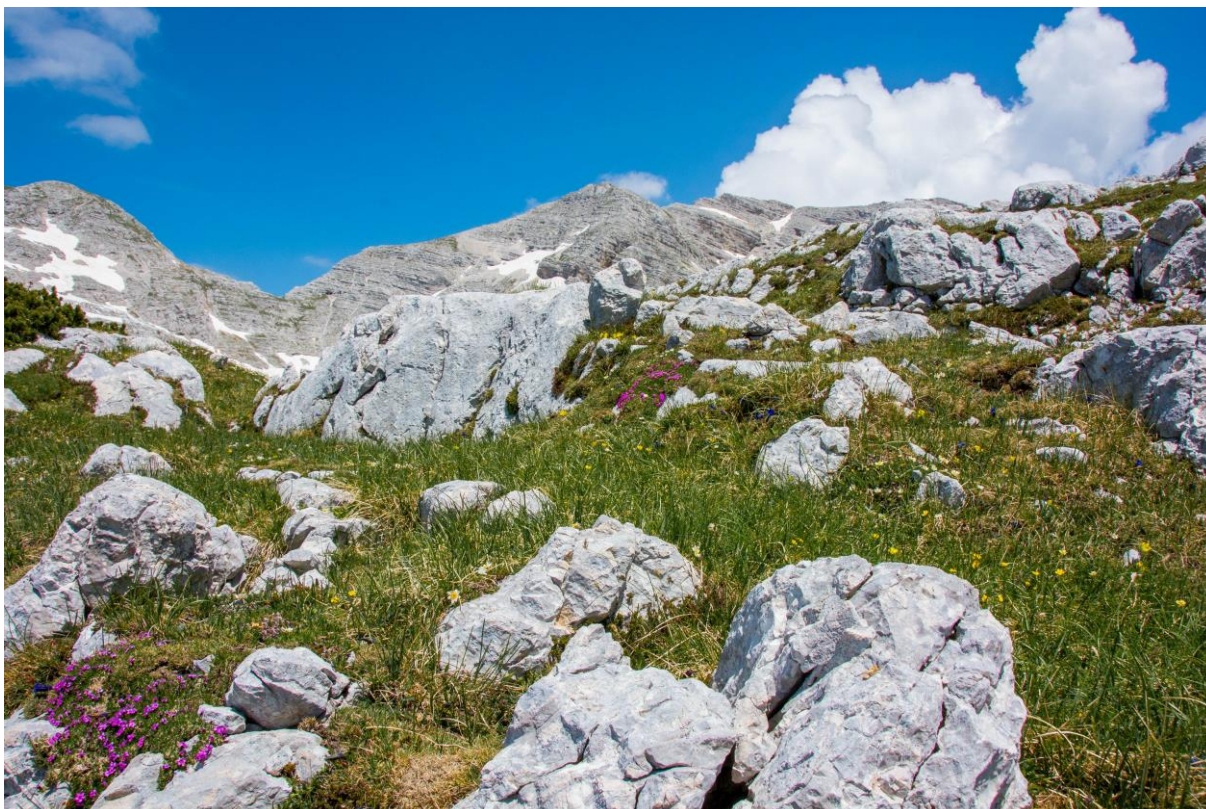
Slika 6: skalni podor pod vrhom Razorja (vir: lasten arhiv)

Dan bomo končali na Kriških podih. Kriški podi so naravni spomenik kraških izravnav in jezer, ki leži v Severnoprimorski oziroma Goriški regiji. Obdani so s številnimi slikovitimi gorami drznih oblik. Na vzhodu se dvigata Stenar in Bovški Gamsovec. Na jugozahodu padajo v grapo Belega potoka zahodne stene Pihavca. Na jugu vidimo dolino Trente s Sočo in na njeni levi greben z Velikim Špičjem ter Plaskim Voglom, desno nad Trento pa Srebrnjak in Bavški Grintavec. Severno stran Kriških podov pa oklepajo stene Kriškega robu, Križa in Razorja. Nekje v ozadju se skriva visoka Škrlatica. Na Kriških podih so tri jezera. Največje je Spodnje Kriško jezero (1880m), ki leži najbližje Pogačnikovemu domu, ostali dve jezera sta nad domom. Srednje Kriško jezero leži na višini 1939 metrov, Gornje Kriško jezero pa je najvišje ležeče slovensko jezero, nahaja se na višini 2154 metrov (<http://www.soca-trenta.si/SI/default.asp?id=227>). Jezera so v primeru dolge zime lahko zamrznjena še v sredini julija. Od vseh jezer na podih je Srednje v slabem stanju, število škodljivih alg je tam v porastu, medtem ko se stanje Zgornjega in Spodnjega jezera ne slabša (Leskovšek, 2015).

Slika 7: Zgornje Kriško jezero, stanje julija 2015 (vir: lasten arhiv)

Nedostopnost narave in izjemen videz pokrajine sta glavni značilnosti Kriških podov. Valovito razjeden kraški svet se razprostira po celotnem območju, kar daje podom pravljičen značaj. Pred osem do dvanajst tisoč leti pa je bila podoba Alp precej drugačna od današnje. Doline in pobočja so pokrivali ledeniki, le višji grebeni in vrhovi so štrleli iz ledenega oklepa. Ko se je podnebje postopoma otoplilo in se je ledena gmota zmanjševala so mogočne ledeniške vode narinile skalovje v obliki moren. Na Kriških podih nas povsod v zanimivih skalnih pobočjih spremljajo sledovi poledenitve.

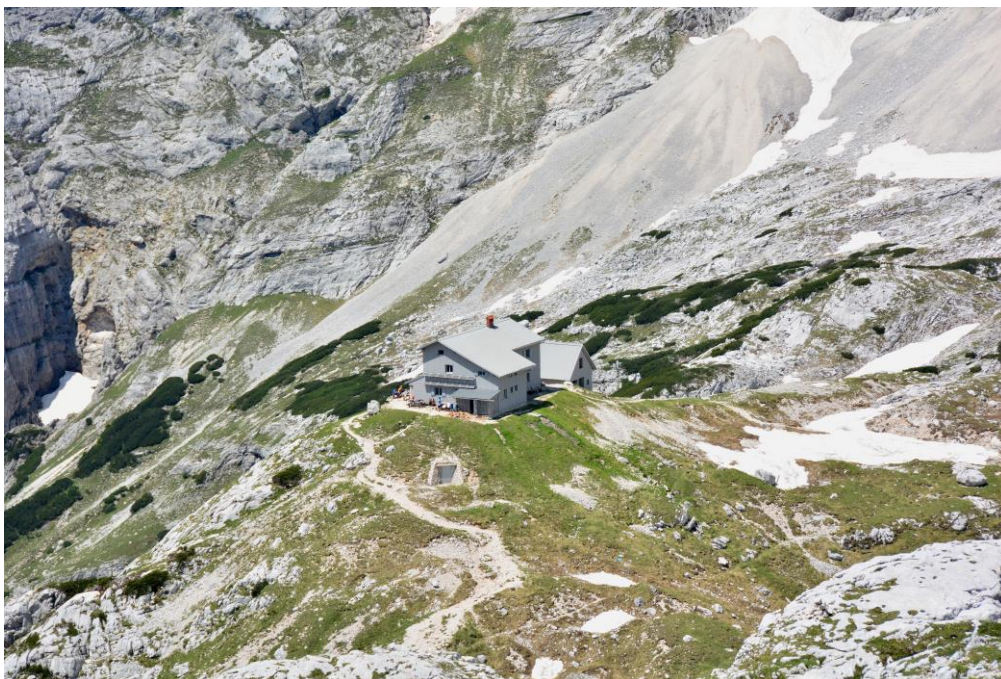

Slika 8: rastlinstvo in geologija Kriških podov (vir: lasten arhiv)

Poleti se pokrajina prelevi v visokogorski botanični vrt. Tu rastejo mnoge od visokogorskih cvetlic, še posebej omembe vredna je Planika. Planike (*Leontopodium alpinum*) so prišle v naše kraje iz Azijskih step med poledenitvami. Konec devetnajstega stoletja so postale zelo cenjene in ogrožene. V Sloveniji so zavarovane že od leta 1897 (<http://www.preberite.si/kriski-podi/>).

Tako na Gorenjski, kot na Primorski strani Julijskih alp je močno ohranjeno ljudsko izročilo in mitološka bitja, zato ni čudno, da tudi za območje podov obstaja pripovedka. Po ljudskem izročilu je *"...v krajih pod Kriškimi podi živel navihan divji mož, oblečen v živalsko kožo in s klobukom iz lubja na glavi. Nekega dne so ga ujeli Trentarji. Ker so vedeli, da skriva veliko skrivnosti in ogromno znanja, so mu dejali, da ga izpuste le, če jih česa nauči. In naučil jih je siriti. Ker so hoteli iz njega izvleči še kaj več, ga niso hoteli izpustiti. Tako jih je naučil izdelovati še skuto. Bili so zadovoljni in so ga izpustili. Ko je bil divji mož že dovolj oddaljen, jim je zabrusi: »Da boste vedeli, najboljše je ostalo v sirotki!« In še danes nihče ne ve, kaj je v sirotki".* Na podih se v poletnih mesecih pasejo bovške ovce (*Ovis aries*-domača ovca), ki so ena od avtohtonih slovenskih pasem.

Prenočili bomo v Pogačnikovem domu. Dom ima dobro gorsko kulinarično ponudbo, ki vključuje joto, ričet, zelenjavno juho, štrudel... Dom ima tudi novo čistilno napravo.

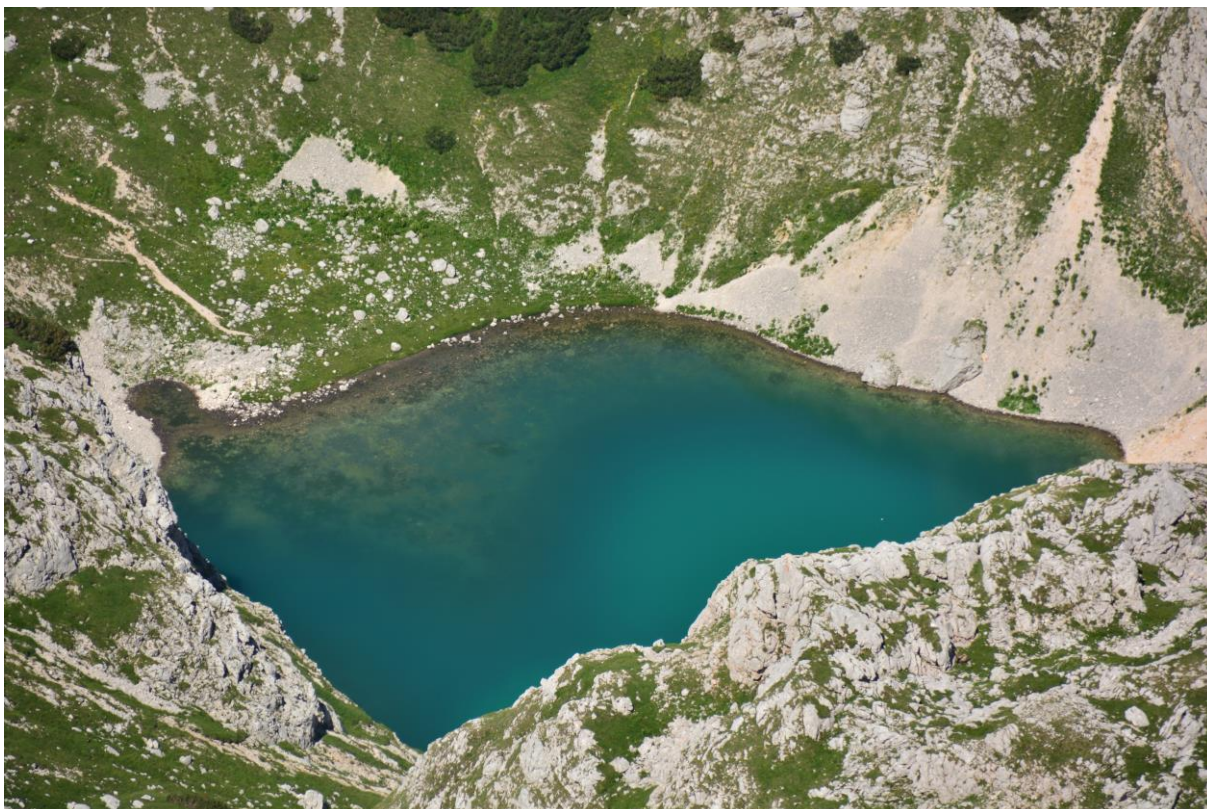
Slika 9: Pogačnikov dom na Kriških Podih (vir: lasten arhiv)

2.dan:

Vstanemo zgodaj, če smo dovolj zgodni nam uspe ujeti sončni vzhod. Po krepčilnem zajtrku se odpravimo čez naravni spomenik Kriške pode. Malo pod kočo uzremo Spodnje Kriško jezero. Na podih ležijo tri jezera, od katerih je zgornje najvišje ležeče jezero v Sloveniji. Pogledali si bomo vsa tri jezera in spregovorili nekaj o ogroženosti in potencialnem slabšanju stanja alpskih visokogorskih jezer, ter o pravih ukrepih za varovanje in izboljšanje stanja. Kasneje bomo tako lahko naredili primerjavo med jezери, mimo katerih nas bo peljala pot.

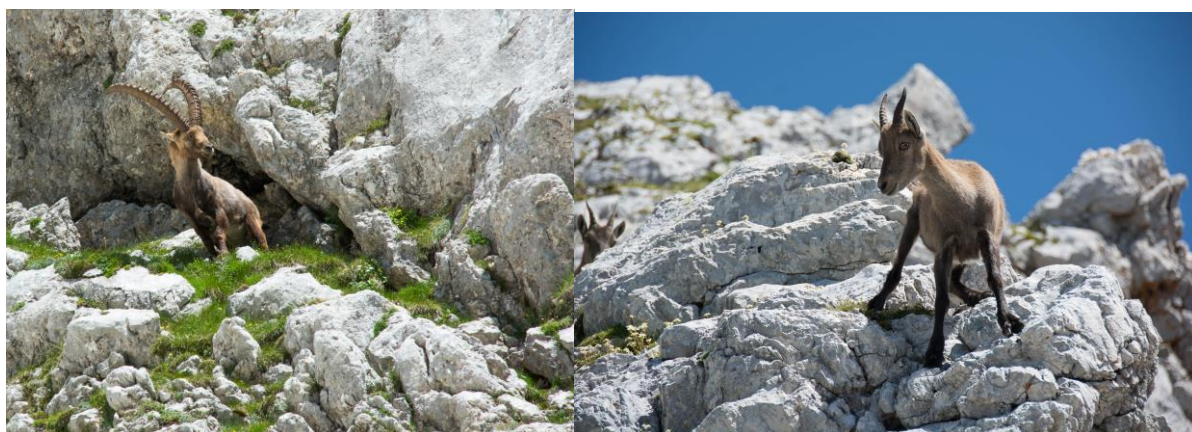
Slika 11: Srednje Kriško jezero, stanje julija 2015 (vir: lasten arhiv)

Slika 10: Spodnje Kriško jezero, stanje julija 2015 (vir: lasten arhiv)

Obkroženi s strmimi stenami Križa, Pihavca, Razorja, Planje, nekje v zadju se skriva Škrlatica, in s prekrasnim pogledom na dolino Trente, nadaljujemo proti dolini Vrata.

Okoli Kriških podov so svoj dom našli gamsi (*Rupicapra rupicapra Linnaeus*), svizci (*Marmota marmota*) in kozorogi (*Capra ibex Linnaeus*). Ko se čez Bovški gamsovec spuščamo proti dolini Vrata, upamo da bomo opazili katero od teh gorskih živali. Gamsi in svizci so plašni, kozorogi pa se človeka ne bojijo. Če bo sreča na naši strani, nam bodo radovedni mladiči drezali v nahrbtnik za kakšen priboljšek.

Slika 12: Kozorogi (*Capra ibex Linnaeus*) (vir: lasten arhiv)

Tako Kriški podi kot pobočja okoliških gora so porasla z mnogimi cvetlicami in drugim rastjem, ki ga lahko občudujemo celotno pot (katere vrste bomo opazili je seveda odvisno od časa obiska poti).

Slika 13: nekatere cvetlice na poti- Brezstebelna lepnica (*Silene acaulis*; zavarovana vrsta), Alpski kosmatinec (*Pulsatilla alpina alpina*; zavarovana vrsta), Alpska mastnica (*Pinguicula alpina*; zavarovana vrsta), Avrikelj (*Primula avricula*; zavarovana vrsta), Moknati jeglič (*Primula farinosa*; nezavarovana vrsta?), Clusijev svišč (*Gentiana clusii*; zavarovana vrsta) (vir: lasten arhiv)

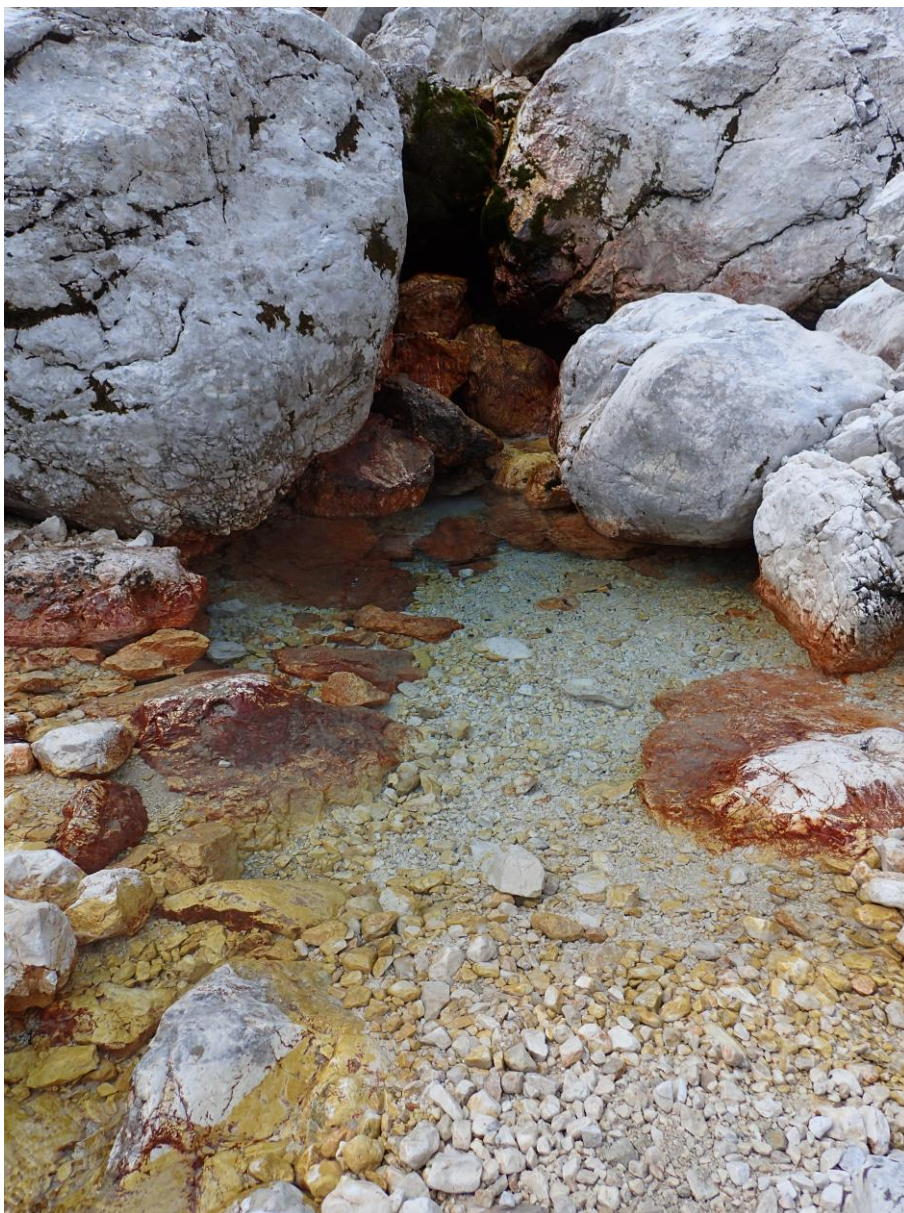
Pot nas vodi mimo izvira Triglavske Bistrice pod mogočno Severno triglavsko steno. Spotoma se ustavimo še pri spomeniku alpinistom gornikom in žrtvam gora, mogočnem plezalnem klinu. Podebatiramo o slovenskem alpinizmu, preberemo nekaj misli Nejca Zaplotnika, naučimo se osnovnih veščin nudenja prve pomoči v gorah. Prenočili bomo v Aljaževem domu.

Slika 14: V dolini Vrata- spomenik v obliki plezalnega klina, Triglavska Bistrica in Triglav (vir: lasten arhiv)

3.dan:

Pričakovanje nas vrže iz postelje- na Triglav gremo! Osebj Aljaževega doma nam pripravi hribovski zajtrk in nas oskrbi s hrano in pijačo za na pot. Ta nas bo najprej vodila ob Triglavski Bistrici do njenega izvira pod Severno triglavsko steno in njeno prijetno žuborenje nam bo zbudilo možgane in nas pripravilo na strm vzpon.

Slika 15: izvir Triglavske Bistrice (vir: lasten arhiv)

Kmalu bomo ugotovili, zakaj je to najhitrejša pot na Triglav- kolena grizemo od začetka do konca. Na mnogih koncih je pot varovana z jeklenicami, klini in skobami. Strmina le malo popusti čez Triglavske pode. Tu naredimo zasluženo krajšo pavzo, in se razgledamo po prečudovitih prostranstvih. Za trenutek zapremo oči in poskusimo odmisлити vse tiste ljudi, ki tako kot mi na isti dan napadajo vrh. In ljudi tu res ne manjka!

Slika 16: Pot čez Prag in Kredarica (vir: lasten arhiv)

Po razgibanem svetu pridemo do Kredarice in se ponovno ob varovalih začnemo vzpenjati- na vrh! Zaradi (pre)velikega obiska Triglava v poletnih mesecih je čakanje pred določenimi deli poti že kar obvezno, zato bomo čas izkoristili za pogovor o obiskanosti gora in učinkih prevelike mase ljudi na gorski svet ter možnostih za izboljšanje stanja ter ozaveščenosti obiskovalcev.

Slika 17: Aljažev stolp na Triglavu (vir: lasten arhiv)

Obvezen krst za tiste, ki so prvič na vrhu, slikanje z Aljaževim stolpom in da pomirimo stara božanstva, spregovorimo še o troglavem bogu Alpskih Slovanov, ki nosi enako ime kot naša najvišja gora, in ostalih slovanskih božanstvih, tako pomembnih za naše prednike. Ljudsko izročilo pa je ohranilo v spominu tudi ukletega roparskega viteza, ki je imel na enem od vrhov Triglava svoj grad. *"Vitez je ropal in napadal trgovce, dokler ni bil za svoje grehe kaznovan- tristo let po smrti je moral bloditi v človeški podobi. Ko se mu je čas iztekal, se je pokesal,*

poiskal revna starčka izpod Triglava, in jima pomagal do svojega zaklada, ki je tristo let ležal v kleti gradu" (Kropej, 2008, 141). Zaklada ne bomo več našli, lahko pa damo domišljiji prosto pot in si na enem od vrhov predstavljamo stoječi grad. Ko se naužijemo razgledov in so misli spet v sedanjosti, se spustimo do Kredarice, kjer prenočimo.

4.dan:

Danes bomo veliko hodili. Odpravili se bomo do Triglavskih jezer. Pot nas bo vodila po označenih poteh, nekaj pa tudi po brezpotju. Pot si bomo krajšali z mitologijo, legendami in pripovedmi o bajeslovnih bitjih, ki se pojavljajo na celotnem območju od Bohinja do Posočja. Sigurno je najbolj znana *»...tista o Zlatorogu, ki ga je ustrelil lovec da bi se polastil zemeljskih zakladov, Zlatorog, ozdravljen s triglavskimi rožami, pa ga pahne v prepad in uniči gorski raj, v katerem je bival«*. Pripovedka se je v ljudskem izročilu ohranila kot odraz globoke povezanosti med človekom in naravo in njune usodne soodvisnosti (Kropej, 2008, 121). S še večjim spoštovanjem bomo hodili po gorah in v samoti mogoče ugledali celo kakega škrate ali vilo (belo ženo). Občudovali bomo lahko celo Triglavske rože (*Potentilla nitida*), s katerimi se je ozdravil smrtno ranjeni Zlatorog. Zavili bomo še v dolino za Kopico, malo poznano brezpotje takoj za vrhovi nad Triglavskimi jezeri.

Slika 18: dolina za Kopico (vir:lasten arhiv)

Dolina se pozno poleti prelevi v pravi botanični vrt, saj lahko hkrati cvetijo tako junijske kot avgustovske cvetlice. Trgali jih seveda ne bomo, dovoljeno je fotografiranje (pri čemer pazimo, da zraven ne pomendramo ostalega rastja).

Slika 19: Planike (*Leontopodium alpinum*; zavarovana vrsta) (vir: lasten arhiv)

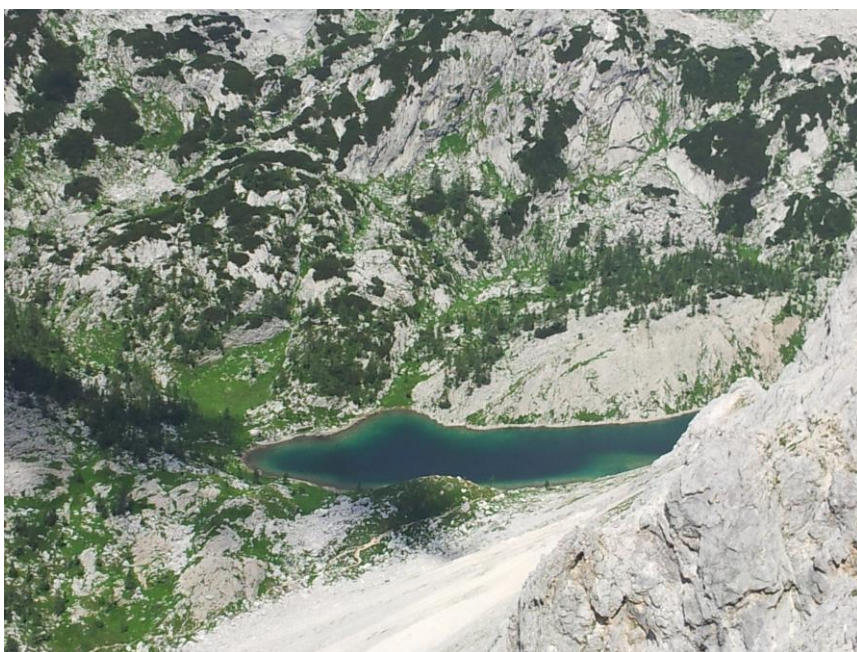

Slika 20: Triglavska roža (*Potentilla nitida*; zavarovana vrsta) (vir: lasten arhiv)

Slika 21: Panonski svišč (*Gentiana pannonica*; zavarovana vrsta) (vir: lasten arhiv)

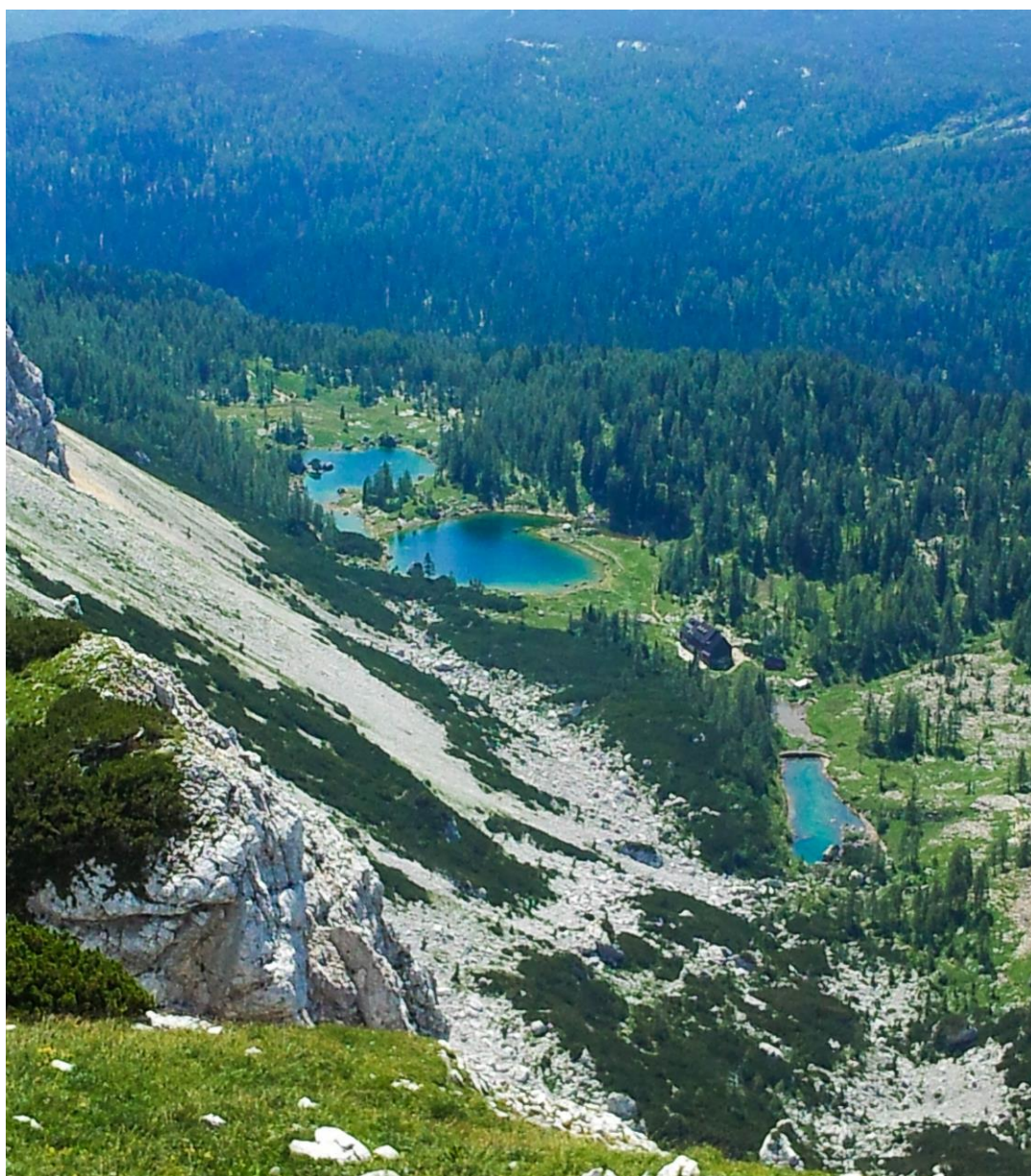
Iz vrhov Zelnaric, Tičaric in Kopice se nam odpre prekrasen pogled na zgornji del Doline Triglavskih jezer, kjer bomo v koči pri Triglavskih jezerih tudi prenočili.

Slika 22: Zgornje Triglavsko jezero oz. Jezero pod Vršacem (vir: lasten arhiv)

5.dan:

Dopoldne bo namenjeno spoznavanju pomena in ohranjanja gorskih jezer, saj se nahajamo v dolini najbolj znanih slovenskih visokogorskih jezer. Kopenje prepovedano! Visokogorska jezera so majhni in občutljivi ekosistemi, v katerih se vpliv človeka hitro pozna. Sploh Dvojno jezero je alarmanten pokazatelj škodljivega človekovega vpliva na jezera- v jezero so vnesli tujerodno ribo, ki je za hrano imela v jezeru stalno prisotne rakce. Zaradi izginutja rakcov so se namnožile alge, ki so bile prej hrana za rakce. Poleg tega je velik onesnaževalec tudi bližnja koča. Alge v jezeru se tako hitro množijo, saj dobijo zadosti hranil, nato pa se razkrajajo na dnu jezera. Jezero se ne bo vrnilo v prvotno stanje (Leskovšek, 2015).

Slika 23: dolina Triglavskih jezer, slikana iz Kopice (vir: lasten arhiv)

Dolina Triglavskih jezer je tudi geološko zelo zanimiva. Močna zakraselost in visokogorski kraški pojavi dajejo pokrajini svojevrsten in prvinski videz. V Dolini Triglavskih jezer najdemo vse visokogorske kraške oblike, ki so zaradi obilice padavin ter odsotnosti prsti in

rastlinja zelo dobro vidni. Najobsežnejše so gole stopničaste plošče (lašti). Poleg teh najdemo še žlebiče in več metrov globoke škraplje, vrtače, kotličče, kraške mize, brezna in druge pojave. Obiskovalce najbolj pritegnejo fosili amonitov, do 20cm velikih morskih mehkužcev iz jure, ki se nahajajo v rdečkastih jurskih apnencih (www.bohinj.si).

Slika 24: visokogorski kras (vir: lasten arhiv)

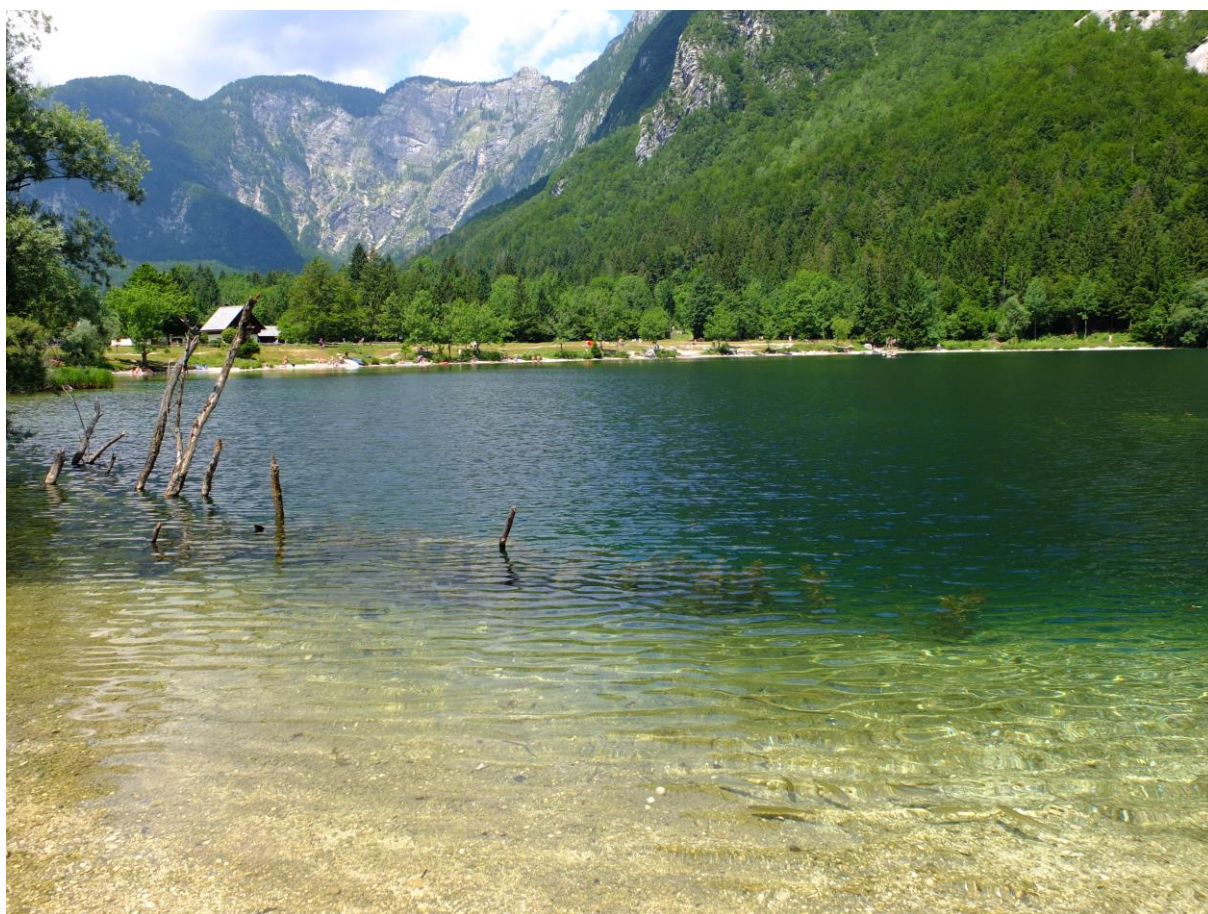
Pot bomo nadaljevali čez bohinjske visokogorske planine. Na planini Dedno polje bomo stopili v novo zgodbo- zgodbo bohinjskih planšarjev in sirarstva. Čez bohinjske planine vodi Turistična sirarska pot, del katere bomo prehodili na poti proti Bohinju. Ustavili se bomo na planini v Lazu, ki je manj obiskana in zato prijetnejša od njene večje sosede planine Pri jezeru. Pri planšarju se bomo najedli bohinjskega sira, če bo sreča pa se bo našlo še kakšno kislo mleko in skuta.

Slika 25: planšarske kočice na planini Laz (vir: lasten arhiv)

Bohinj ima zelo dolgo planšarsko tradicijo, na kar močno opominja vseprisotna planšarska kultura. Na planine smejo gnati le tisti, ki so si pravico pridobili z dedovanjem kmetije, ki je imela to pravico že prej. Kmetje so združeni v pašne skupnosti oz. srenje, saj so kot skupnost v gorskem svetu lahko opravili mnogo več kot posamezniki, odločajo pa tudi o številu živine, ki jo lahko sprejme ena planina. Prodaja mlečnih izdelkov je bil eden od glavnih virov zaslužka. V današnjih časih se domačini spet vračajo k zasebnemu sirarstvu tako v dolini kot v planinah (planine Uskovnica, Velo polje, Laz, Ovčarija, Krstenica in druge) (Cevc, 1992, 32- 46). Na planini Laz leži eno od najbolj avtentičnih pastirskih naselij tega območja, saj je ohranjenih kar precej značilnih lesenih stavb, ki stojijo na kolih oz. na kobilah, krite so z leseno kritino, imajo spodnji odprti prostor za živino in pa bivalni del nad njim (Lukan Klavžer, 76-77). Arhitektura stavb na planini Laz, pa tudi na visokih planinah nasploh je strogo premišljena in podrejena namembnosti. To so stanovi na kobile (stebre). Koča stoji na lesenih stebrih ali suho zidanih kamnitih zidovih, spodaj ima ogrado (prostor za živino), zgoraj pa je stan (pastirjevo bivališče). Stavba je enoprostorna in vsebuje le najnujnejšo bivalno opremo. Arheološke ostaline in jezikovne posebnosti kažejo na tako obliko in ureditev stavb že v predslovanskih časih (Cevc, 1992, 62- 79). Na planini je locirana tudi večja gorska koča, ki je v lasti Triglavskega narodnega parka, v najemu pa jo ima g. Mitja Kovačič, ki preko svojega centra Bricalp na lokaciji izvaja poletne tabore za otroke, pozimi pa vodi turnosmučarske tečaje (<http://www.bricalp.si/>). Planšarske koče so glavna znamenitost planine in obenem tudi pomemben del tipične kulturne krajine.

Čez planino Blato se spustimo do Bohinjskega jezera, kjer se ohladimo po prestanih naporih.

Slika 26: Bohinjsko jezero, pogled proti Komarči (vir: lasten arhiv)

Bohinjsko jezero je največje stalno jezero v Sloveniji. Njegov glavni pritok je reka Savica, manjši pritoki pa so hudourniki. Ima en iztok. V Bohinjskem jezeru je značilna temperaturna plastovitost- poleti sonce segreje vrhno plast vode tudi čez 20 stopinj, zato ta plast dobi drugo gostoto in se ne meša s spodnjo (vmes se ustvari zaporna plast). Zaradi tega se hranila, spojine in kisik v jezeru ne mešajo tako kot spomladi in jeseni. Jeseni veter premeša plasti, zato zapora izgine, jezero pa lahko zadiha. Pozimi se ponovno ustvarijo plasti (zgornja ima okoli 0°C, srednja okoli 2°C, spodnja pa okoli 4°C), spomladi pa se plasti spet premešajo (Leskovšek, 2015).

V Bohinju se bomo še ustavili v novem centru TNP v Stari Fužini, kjer imajo stalno razstavo z naslovom Jezero, hišo Bohinjko z učilnicami (ena od teh je naravoslovna soba), prodajajo pa tudi tradicionalne izdelke z znakom Bohinjsko (www.tnp.si).

Do konca dneva smo prosti za odkrivanje okolice, okušanje kulinarike (kdo bi mislil, da gresta skuta in kuhan krompir tako dobro skupaj? Morate poskusiti mohant, če pa vam ta ne gre, pa vsaj zaseko s klobaso in žgance in avtohtone moke), ali pa samo poležavanje ob jezeru in občudovanje žive in nežive narave okoli nas.

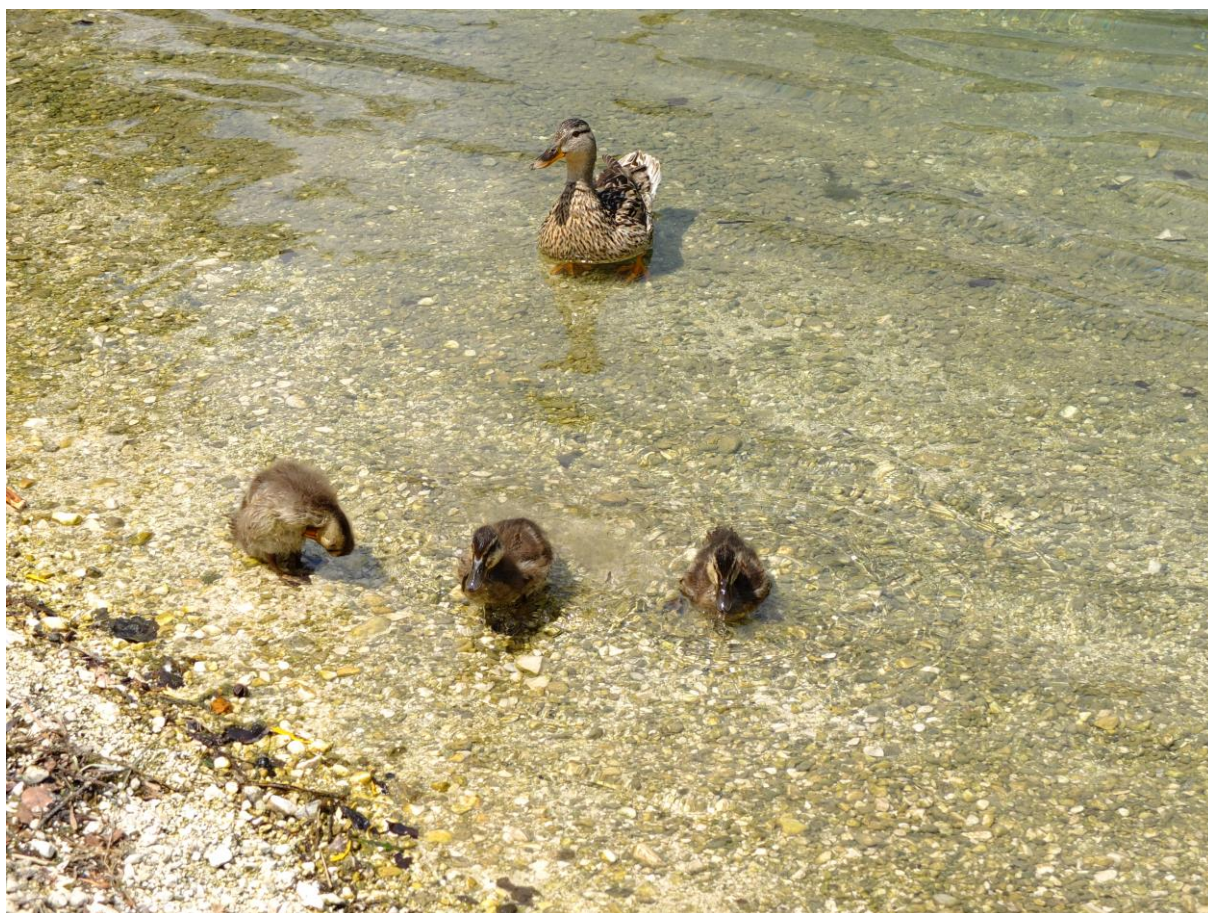

Slika 27: polžek (*Gastropoda*)- tudi s fotografiranjem ljubke živalice se človek lahko zamoti celo uro (vir: lasten arhiv)

6. in 7.dan:

Dva dni ostanemo v Bohinju. Ker smo si ljudje različni, in nas zanimajo različne stvari, si vsak lahko kreira dni po svoje, lahko pa se kot skupina dogovorimo za skupne aktivnosti. Bohinj ima nekaj za vsakogar.

Čas lahko izkoristite sprostitev in kopanje v jezeru (boste videli povodnega moža, ki živi v jezeru?), uživanje v tipičnih jedeh, možno je oditi do slapa Savica, okoli jezera, izposodite si lahko kolesa, obiščete pokopališče 1.svetovne vojne, ogledate arheološka najdišča (arheološki park v Bohinjski Bistrici, muzej...), obiščete bohinjsko sirarno ali katerega od mnogih muzejev (na primer Planšarski muzej v Stari Fužini, Oplenova hiša bivanjske kulture v Studorju), kupite kakšen spominek (leseni izdelki, ročno pletene nogavice, bohinjski pušelj, gorjuške pipe...), greste na ogled kozolcev zraven vasi Studor, ali v korita Mostnice s hudičevim mostom. *"Legenda pripoveduje o delavcih, ki so gradili most do večera, zjutraj pa je bilo vse podrto. Nato je nekdo rekel, naj most kar hudič sam dela. In hudič je začel delati most, v zameno pa zahteval prvo dušo, ki ga bo prečkala. Eden od kmetov je imel psa in tako se mu je porodila ideja, da bo čez most vrgel telečjo kost, pes pa bo skočil za njo. Tako je hudič dobil pasjo dušo. Od jeze je zamahnil z repom in podrl ograjo. Most pa še danes stoji"* (Kropej, 2008, 334). Seveda pa pri odkrivanju bohinjskih lepot ne pozabite, da je narava ena sama in da jo je v svoji lepoti potrebno čuvati in ohranjati- tako za prihodnje generacije kot za naravo samo.

Slika 28: račja družina (*Anas strepera*- navadna rasa) v Bohinjskem jezeru (vir: lasten arhiv)

Za povratek v Kranj bomo uporabili lokalni avtobus iz Bohinja, če bo ostalo še kaj energije pa si bomo izposodili kolesa, prikolesarili v Bohinjsko Bistrico, in tam stopili na vlak.

ZAKLJUČEK

Z modernim načinom življenja ljudje pozabljajo na pomembnost preživljanja časa v naravi. Ženejo se za materialnimi dobrinami, povečanjem zaslužka in gledajo le na to, kako bi si izboljšali življenjski standard iz materialnega vidika. Pozabljajo pa na to, da je za kvalitetno življenje potrebno veliko več kot le materialne dobrine, pozabljajo na pristne medčloveške stike in kvalitetno preživljanje prostega časa. Pozabljajo, da ljudje izhajamo iz narave in da brez nje ni obstoja, in da je človekov odnos do narave le odsev odnosa do samega sebe in do sočloveka. Kje se konča organizem in začne okolje? Kje je meja med njima? Ljudje se ne poglobljajo več sami vase da bi ugotovili kaj jim prinaša notranje zadovoljstvo in kaj dejansko zvišuje življenjski standard.

Zdi se mi, da je treba ljudi spodbujati da preživijo več prostega časa v naravni in kulturni krajini, kjer se lahko odmaknejo od prenatrpanega načina življenja in se začnejo zavedati pomembnosti ohranjanja le-te. Z zavedanjem bodo ljudje morda sami kaj postorili, ko bodo v dolini ali pa v gorah- pa tudi če to pomeni le opozarjanje bližnjih in prijateljev na neprimerno ravnanje z naravo in v njej, ali pa spodbujanje za obisk gora na odgovoren način.

»Skrb za Zemljo je naša najstarejša in najvrednejša, in konec koncev naša najbolj razveseljiva odgovornost. Negovati kar je ostalo od nje in spodbujati njeno prenovo je naše edino upanje...« (Wendell Berry).

Slika: narava vedno najde pot za začetek novega življenja (vir: lasten arhiv)

LITERATURA

- *Bohinj*. Dostopno prek: <http://www.bohinj.si/si> (marec, april 2015).
- Bricalp. *Plezalni center, gorski vodnik, turno smučanje, alpinizem*. 2014. Dostopno prek: <http://www.bricalp.si/> (10. december 2014).
- Cevc, Tone. 1992. *Bohinj in njegove planine: srečanja s planšarsko kulturo*. Radovljica: Didakta.
- *Dolina Soče*. Dostopno prek: <http://www.dolina-soce.com/> (marec, april 2015).
- *Gostilna Mihovc*. Dostopno prek: <http://www.gostilna-mihovc.si/> (marec, april 2015).
- Gregori, J. et al. 2006. *Narava v gorskem svetu*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije.
- Gruden, Mateja. 2015. *Turizem pustolovščin in doživetij*. Interno gradivo.
- *Gostilnica in trgovinica Štrud'l*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/gostilnica.trgovinica.Strudl> (marec, april 2015).
- *Gostišče Jazbec*. Dostopno prek: <http://www.jazbec.si/> (marec, april 2015).
- *Hribi.net*. Dostopno prek: www.hribi.net (marec, april 2015).
- *Kamp Koren*. Dostopno prek: <http://www.kamp-koren.si/sl/> (marec, april 2015).
- *Kobariški kulinarični krog*. Dostopno prek: http://www.slovenia.info/si/kulinarnicno-dozivetje/Na-potep-po-okolici-Kobarida-i.htm?kulinarnicno_dozivetje=4630&lng=1 (marec, april 2015).
- Kropelj, Monika. 2008. *Od ajda do zlatoroga. Slovenska bajeslovna bitja*. Ljubljana: Mohorjeva.
- Kunaver, Dušica. 2015. Ljudska dediščina naših gora-dota za prihodnost turizma. V: *Planinski vestnik, marec 2015*. Odgovorni urednik: Vladimir Habjan. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije.
- Leskovšek, Tina. *Varstvo voda-predavanja na usposabljanju za varuha gorske narave 2015*. Interno gradivo.
- Opomnik za tečaj za varuhe gorske narave 2015. *Načrtovanje, izvedba in analiza akcij*. Interno gradivo.
- <http://www.soca-trenta.si/SI/default.asp?id=227> (april 2015)
- <http://www.preberite.si/kriski-podi/> (april 2015)
- *Triglavski narodni park*. Dostopno prek: <http://www.tnp.si/> (april 2015).
- Zaplotnik, Nejc. 1990. *Pot*. Ljubljana: Založništvo slovenske knjige.